

Плани семінарських занять та методичні рекомендації до них.

Семінарське заняття № 1-а

Тема: Літературні візії та філософські пошуки Альбера Камю.

Питання до семінарського заняття.

1. Загальна характеристика філософії екзистенціалізму.
2. Домінанти « літературного екзистенціалізму»: особливості конфлікту, типа героя, вибору сюжетів.
3. Реалізація філософської проблеми вільного вибору в «літературному екзистенціалізмі».
4. Метафора «чужого» в творах письменників - екзистенціалістів.
5. Поняття « людини абсурду» в філософії екзистенціалізму. Аналіз головних положень есе Камю «Міф про Сизифа».
6. Характеристика головного героя роману Альбера Камю « Чужий»: « нерозкаяний Розкольников», «той , хто вбив Христа» або « єдиний Христос , на якого ми заслуговуємо».
7. «Нульовий градус письма» як стиль роману Камю «Чужий».
8. Роман Камю «Чума» як знаковий твір для філософських пошуків письменника.
9. Тема чуми в традиції світової літератури : версії тлумачення теми.
10. Дидактика роману Камю « Чума».

Ключові поняття: екзистенція , графіка «я» та «інші», проблема вільного вибору та відповідальності за вибір, тема «нудоти» як реакції на оточуючий світ; «людина абсурду»; « нульовий градус письма»; «святий без Бога».

Рекомендована література.

1. Андреев Л.Г. Экзистенциализм.- у підручнику: Зарубежная литература XX века, издание 2-ое, исправленное и дополненное.- М., 2004.
2. Андреев Л.Г. Жан- Поль Сартр . Свободное сознание и XX век.- М., 1994.
3. Великовский С. Грани несчастного сознания.- М., 1973.
4. Великовский С. В поисках утраченного смысла.- М. , 1979.
5. Коссаж Ежи Экзистенциализм и литература. - М., 1973.

6.Ерофеев Виктор Мысли о Камю.// Альбер Камю Счастливая смерть.
Посторонний. Чума. Падение. Калигула. Миф о Сизифе. Нобелевская речь.-
1993.

I. Творчість Генріха Белля.

Семінарське заняття №1.

**Тема : Роман Генріха Белля „Більярд о пів на десяту”:
проблематика, образна система, стильові доміанти.**

Питання до заняття.

1. „Група 47” як центр літературного життя ФРН. Руйнація „нових міфів про війну”- головне завдання письменників – антифашистів.
2. Тема війни в творчості Генріха Белля.
3. У чому полягає „тягар каяття” німецьких інтелігентів з точки зору письменника Генріха Белля?
4. Яке смислове навантаження несе розподіл персонажей роману, що аналізуємо, на тих, хто прийняв „причастя агнца,” і тих, хто прийняв „причастя буйвола”?
5. Біблійні паралелі в романі Белля „Більярд о пів на десяту”.
6. Реалізація в романі твердження про людину як найвищу цінність.
7. Історія родини архітекторів Фемелей в композиційній структурі роману.
8. Образ Іогани Фемель та тема „помсти ,що не відбулась”.
9. Стильові доміанти роману : часова ретроспекція , монологічна структура оповідання, явище „концентрованого часу”, система символів.

Ключові поняття: „група 47”, „нові міфи про війну: мужність забутого вартового, визвольна місія на Сході, безневинність німецького солдата”, біблійні образи і біблійні паралелі, явище „концентрованого часу”, ретроспективний час, монологічна структура оповідання, тема „помсти, що не відбулася”.

Рекомендована література.

1. А.А.Гугнин, А.В.Карельский Литература Германии, с.421 – 464.// Зарубежная литература XX века. Под ред. Л.Г.Андреева Изд. второе, исправленное и дополненное.- Москва: «Высшая школа», 2004./ Зарубежная литература XX века. Под ред. Андреева Л.Г. Изд. второе, исправленное и дополненное.- Москва: «Высшая школа», 2004, с.560.
2. Г.Л.Вирина, А.А.Липинская Система. Г.Л.Вирина, А.А.Липинская Система хронотопов в романах Генриха Белля «Бильярд в половине десятого» и «Глазами клоуна».- Москва: Издательство МГУ, 2008,с.241./

Вириня Г.Л., Липинская А.А. Система хронотопов в романах Генриха Белля «Бильярд в половине десятого» и «Глазами клоуна».- Москва: Издательство МГУ, 2008,с.241.

3. Е.А.Кацева Уроки Генриха Белля // Вопросы литературы, 2000, №2, с. 53- 71./ Кацева Е.А. Уроки Генриха Белля // Вопросы литературы, 2000, №2,с. 53- 71.

4.Лауреаты Нобелевской премии. Энциклопедия. Пер. с англ. – Москва: «Наука»,1990, с.760

5. Д.В.Затонский Проповедник из Кельна: Генрих Белль – человек и писатель. – Харьков :Фолио, 1990, с.301/ Затонский Д.В.

Проповедник из Кельна : Генрих Белль – человек и писатель.- Харьков: Фолио, 1990, с.301.

Методичні рекомендації.

Структурно семінарське заняття побудовано таким чином, що творчість Генріха Белля розглядається не тільки у контексті творів письменників, що були учасниками Групи 47, але всієї німецької літератури післявоєнної доби.

Питання про принципи письменників, які входили до Групи 47, щодо

зображення подій II Світової війни, передбачає аналіз причин виникнення цього літературного угруповання.

Отже, крім правдивого, не пафосного зображення „німецької” Другої Світової, що було притаманним для творів письменників Групи (Ганс Вернер Ріхтер, Альфред Андерш та інші), були в післявоєнній німецькій літературі твори, які виправдовували „німецьку” війну, створюючи нові міфи про цю війну: міфи про „безневинного” німецького рядового, що мусив виконувати накази своїх начальників – вбивць, про „мужність забутого вартового”, про „визвольну місію” гітлерівської армії у Східній Європі і тому подібне.

Покаяння німецького народу, чия країна була розпалювачем двох світових війн, могло відбутися і відродити у німців дух європейського та загальнолюдського гуманізму лише за умови перемоги ідеологічних і естетичних принципів письменників Групи 47, а саме: писати лише про те, що пережив сам, зображувати події війни об’єктивно, не вживати узагальнюючих понять, за якими ховаються нещирість і відверта неправда, уникати мовних пишнот і пафосних відступів.

Генріх Белль – **Heinrich Theodor Boll** – поділяв принципи учасників Групи 47: підтвердженням цього є його стаття ”Визнання літератури руїн”, що була написана в 1952 році, через два роки після приєднання Белля до літературного угруповання.

У всіх творах Белля, починаючи від ранніх, присутня війна: у вигляді спогадів, зображенні наслідків війни, дуже рідко зображуються воєнні дії, бо письменника цікавить не війна як така, а людина на війні. Здебільшого письменник зображує „німецьку” війну як війну на її останньому етапі: війну переможених, війну поразок і відступів. Звертання до важкого для Німеччини післявоєнного періоду також відсилає до війни, до осмислення її причин і наслідків. Власно вся творчість Белля являє один великий художній текст про війну.

Концепцією війни стає її безглуздість і жорстокість, що є принципово важливим для розуміння творчості Белля.

Біблійні паралелі, біблійні образи, алюзії, які відсилають до Біблії, надають зображеному масштабність, вводять події Другої Світової до осмислення їх у світлі християнських цінностей, коли питання роману „**Де ти був, Адаме?**”- **Wo warst du, Adam? (1951 р.)** перегукується з питанням Бога до першовбивці: „Каїне, де брат твій Авель?”, а назва роману „**І не сказав жодного слова**”- **Und sagte keine einziges Wort (1953 р.)** - нагадує рядки Євангелія, де описані хрестові страждання Христа.

Однак католик Белль не закликає до непротивлення злу, до смирення перед вбивцями, а до ненависті до них.

За поглядами Белля, велич його героїв може ствердитися лише у спротиві війні. Недаремно тема „помсти, що не відбулася”

зустрічається у всіх творах Белля, зокрема в романі „Більярд о пів на

десяту” тема „помсти” пов’язана з образом Іоганни Фемель, яка стріляє і ранив міністра.

У романі „Більярд о пів на десяту” – **Billiard um halb zehn (1959p.)**, творі , який дослідники вважають центральним в творчості Белля, рамки сюжету охоплюють півсторіччя. Ретроспективне оповідання про історію родини архітекторів Фемелей , які бувши людьми чесними і порядними у своєму приватному житті, втягнуті до руху механізму німецького імперіалізму і мілітаризму.

Слід звернути увагу на те ,з якою гіркою іронією Белль розповідає , як молоде покоління Фемелей руйнує те, що збудувало попереднє. Важливою для розуміння роману є наявна у творі інша наскрізна тема Белля : визнання живої людини, нехай недосконалої і здатної до помилок, більш цінною, ніж створений з мертвого каменю мистецький шедевр.

Четверте питання семінарського заняття передбачає знання семантичного наповнення символів, що використовує в романі письменник, а саме: „агнец” і „буйвол”.

Якщо перший символ („агнец”) відноситься до системи ранньохристиянської символіки, то „буйвол”- тотемне уособлення давньонімецького язичницького бога Одина. Протиставлення героїв, які прийняли „причастя агнца”, і тих ,хто прийняв „причастя буйвола”, стає зрозумілим при розкритті семантики названих символів.

Монологічна розповідь у романі виключає будь - які пояснення і коментарі оповідача, тому текст твору потребує уважного читання. Автор, користуючись засобами алюзій і ретроспекцій , концентрує час у спогадах, думках та подіях, що відбулися протягом п’ятидесяти років, у один вересневий день 1958 року, вміщує і поєднує у романі три часові площини: минуле, теперішнє і майбутнє – події двох війн і коротки проміжки між ними.

Таким чином, стильові домінанти обрані та використані для розкриття єдиної теми, що визначає творчість Белля.

II. Американський антимілітаристський роман.

Семінарське заняття №2.

Тема : „Американський погляд на війну”. Американський антимілітаристський роман.

Питання до заняття.

- 1.Тема „правди про війну” в романі Курта Воннегута „Бійня №5”.
- 2.Метафора „хрестового походу дітей” в романі Воннегута.
- 3 .Співставлення образів оповідача (наратора), письменника(Курта

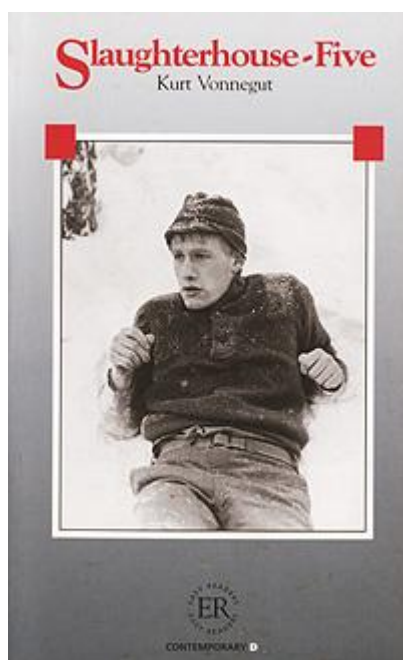
Воннегута) та Біллі Пілігрима.

4. Реалізація засобів „школи чорного гумору” в романі Воннегута „Бійня №5”.
5. Американська армія – образ ворога в романі Джозефа Хеллера „Пастка на дурнів”.
6. ”Параграф 22” - закон несправедливості – у сатиричній структурі роману Хеллера.
7. Сатиричні засоби суто національного американського типу комізму, що використовує в романі Хеллер.
8. Образ Йоссаріана – втілення носія тверезого глузду, який потрапив до божевільні.

Рекомендована література.

1. Т.Н.Денисова Історія американської літератури ХХ століття .- Київ: видавництво „Довіра”, 2002, с.320./Денисова Т.Н. Історія американської літератури ХХ століття .- Київ: видавництво „Довіра”, 2002, с.320.
- 2.Л.В.Маланчук Сатирическая проза Джозефа Хеллера//Проблемы новейшей литературы США. – Москва : изд. МГУ, 1990,с.34- 42.
Маланчук Л.В. Сатирическая проза Джозефа Хеллера//Проблемы новейшей литературы США. – Москва : изд. МГУ, 1990,с.34- 42.
- 3.Н.Ф.ОвчаренкоАмериканский антимилитаристский роман.- Киев: „Вища школа”, 1980,с.273 ./Овчаренко Н.Ф. Американский антимилитаристский роман.- Киев: „Вища школа”, 1980,с.273
- 4.Н.П. Губко Антивоенный роман Курта Воннегута.// Звезда, 1971, №6, с.56-72./ Губко Н.П. Антивоенный роман Курта Воннегута.// Звезда, 1971, №6, с.56-72.
- 5.А.С.Мулярчик Парадоксы Джозефа Хеллера // Джозеф Хеллер Поправка 22. – Москва: издательство Пресса , 1992, с.3-8/Мулярчик А.С. Парадоксы Джозефа Хеллера // Джозеф Хеллер Поправка -22 – Москва: издательство Пресса , 1992, с.447.

Ключові поняття: «американській погляд на Другу Світову», образ світу як божевільні, американська школа «чорного гумору».

Методичні рекомендації.

Своєю домінуючою ідеєю – запереченням війни як загального зла без поділу на війни загарбницькі і визвольні – антимілітаристський роман США вирізняється від антифашистської, антимілітаристської літератури європейських країн.

Своєрідність розкриття теми заперечення війни як такої в романах американських письменників пов'язана з історією Сполучених Штатів, що являє собою безперервну низку війн.

США ніколи не знали війн на своїй території, але весь час перебували у стані війни за сфери впливу.

Таким чином, Друга Світова війна стає однією з цієї низки, бо потім була панамська, корейська, в'єтнамська війни.

Слід звернути увагу на той факт, що обидва романи, які ми аналізуємо на семінарському занятті, написані у 60-ті роки під час американо-в'єтнамської війни, коли антимілітаристський рух у США був надзвичайно потужним.

Друга Світова для європейської антимілітаристської літератури є подією майже сакральною і становить тему, про яку європейці розповідають серйозно і навіть пафосно: йдеться про свободу, життя і смерть країн, народів та окремих людей.

Американські письменники будують іншу модель антимілітаристського роману, де в центрі знаходиться людина, що захищає свої індивідуальні права від державного механізму, який продукує війну, – армії.

Така модель є наявною не тільки в сатиричних антимілітаристських романах Джозефа Хеллера і Курта Воннегута – молодшого, але і в більш наближених за часом

написання і стилем до європейського антифашистського роману романах Ірвіна Шоу „Молоді леви” та Джона Джонса „Звідси і в вічність”.

Визначення предметом сатиричного заперечення своєї власної армії є принципово неможливим для європейського антифашистського роману.

„Американський погляд на війну” Курта Воннегута **Kurt Vonnegut** викладено вже у двочастній назві його роману - „**Бійня №5 або Хрестовий похід дітей**”(1969р.) **Slauterhouse Five or Children's Crusade** , де кожен з компонентів назви несе своє смислове навантаження і розкривається в певних епізодах твору.

Тема „правди про війну” і пошуки „правди про війну”, яка зазначена у першому питанні семінарського заняття, розкривається у діях, думках та спогадах про минуле всіх трьох головних персонажей роману Воннегута: оповідача (наратора), письменника Курта Воннегута і Біллі Пілігрима. Відправною точкою пошуків „правди про війну” для всіх трьох головних персонажів стає бомбардування американською авіацією німецького міста Дрездена, міста , де на час бомбардування не було жодного німецького солдата, але були діти, жінки і американські військовополоненні.

Для Воннегута факт бомбардування американцями своїх співвітчизників стає підґрунтям доведення твердження про те, що на війні нема переможців і переможених, нема справедливих визвольних війн і війн загарбницьких, всі , хто приймає участь у воєнних діях, є вбивцями і злочинцями.

Для опрацювання третього питання семінарського заняття слід звернутися до підручника Т.Н.Денисової „Історія американської літератури ХХ століття”, де у розділі „Від нонконформізму до постмодернізму” проаналізовані риси літератури „школи чорного гумору” та типові художні засоби „чорних гумористів”(натуралізм і навіть брутальність, гротескність, похмурий колорит, фарси, каламбури тощо).

У романі **Джозефа Хеллера Josef Heller „ Пастка на дурнів” Catch 22 (1961р.)**, подібно до воннегутівської „Бійні №5”, поділ на позитивних і негативних персонажей відсутній : у божевільні, на яку перетворюється світ під час війни годі шукати „добрих”, там всі рівні - хворі та „погані”, крім звичайно, носія та оголошувача авторських поглядів дезертира Йоссариана.

Образ божевільні та метафора „параграфу 22” як універсального закону несправедливості розповсюджується і

охоплює не тільки на розташовану на італійському острові Пьянос американську ескадрилью, а дає дуже правдиву модель американського суспільства зі всіма механізмами і принципами дії.

Рекомендую проаналізувати образи меткого ділка Міллоу Міндербіндера, вождя Білий Овес, полковника Пескарта, Вояка в гіпсі, які є важливими складовими означеної моделі.

Якщо ви читаєте текст роману Хеллера мовою оригіналу, то майте на увазі, що найбільш часто повторювані слова цього твору (**crazy, hell**) є кодом наскрізних тем-лейтмотивів., що притаманні цьому твору.

III. Театр абсурду.

Семінарське заняття №3.

Тема: Феномен театру абсурда та його вплив на подальший розвиток драматургії ХХ століття.

Питання до заняття.

1. Феномен театру абсурда як заперечення принципів традиційного театру: алогизм, безфабульність, пародіювання «трьох єдностей», відсутність звичного повчання.
2. Концепція людини та людства у п'єсі Беккета «Чекання на Годо».
3. Часопростір (хронотоп) п'єси Семюеля Беккета «Чекання на Годо».
4. Універсалізм - складова творчого методу драматургів-абсурдистів.
5. Образ Беранже в п'єсі Ежена Йонеско «Носороги» - узагальнення людства в його найкращих рисах.
6. Абсурдистські канони побудови п'єси Едварда Олбі «Випадок в зоопарку».
7. Охарактеризувати особливості американського варіанту театру абсурда, аналізуючи п'єси Олбі.
6. Реалізація теми «Граймо Стриндберга» у п'єсі Едварда Олбі «Хто боїться Вірджинії Вулф».
7. Множинні рівні інтерпретації п'єси Олбі «Хто боїться Вірджинії Вулф».

Ключові поняття: вплив філософії екзистенціалізму, поняття абсурду, алогизм подієвого ланцюга, бесфабульність, жанровий різновид трагікомедії, універсалізм, інтертекстуальність,

метафора „зоопарку”.

Рекомендована література.

1. Т.Н.Денисова Історія американської літератури ХХ століття.
- Київ : видавництво „Довіра”, 2002,с.320./ Денисова Т.Н. Історія американської літератури ХХ століття. - Київ : видавництво „Довіра”, 2002,с.320.
2. Н.О.Висоцька Сучасна драматургія США.// Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання. – Миколаїв: видавництво МДГУ ім.Петра Могили,2002,с.167-198./ Висоцька Н.О. Сучасна драматургія США.// Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання. – Миколаїв: видавництво МДГУ ім.Петра Могили,2002,с.167-198.
- 3.Т.Н.Денисова Нотатки про драматургію США.// Вікно в світ. Література США , №5, 1999, с. 54-59./Денисова Т.Н. Нотатки про драматургію США.// Вікно в світ. Література США , №5, 1999, с. 54-59.
4. Патрис Пави Словарь театра. – Москва: «Прогресс» , 1992, с.482./ Пави Патрис Словарь театра. – Москва: «Прогресс» , 1992, с.482.
- 5.Абсурд и вокруг него. Сборник статей. \ Ответств. ред. О.Буренина – Москва: Языки славянской культуры, 2004,с.372./ Абсурд и вокруг него. Сборник статей. \ Ответств. ред. Буренина О. – Москва: Языки славянской культуры, 2004,с.372.

Методичні рекомендації.

Більшість питань, які виникають у студентів під час підготовки до семінарського заняття, пов'язані з розумінням поняття абсурду, поняття, що для класиків драматургії абсурду є філософською категорією.

Зображення абсурдних (алогічних або випадкових) подій звичайно

зустрічалось в літературі раніше, але це зображення не відміняло концепції людини як істоти розумної і концепції світу як побудованого раціонально.

Лише події Першої Світової війни дали людству досвід, що стверджував залежність людей від сил, інстинктів і комплексів ірраціональних, не пов'язаних з розумом. Цей досвід стає підґрунтям філософії екзистенціалізму, яка вперше формулює абсурд - систему буття і висуває концепцію людини абсурду.

Драматурги – абсурдисти запозичили з екзистенціалізму ще й ідею Богомзалишенності. Ідею досить традиційну і близьку не тільки екзистенціалістам - згадаймо лише поеми Байрона або елегії Ламартіна, - але таку, що набула нового наповнення у театрі абсурду.

Для перевірки цього припущення під час читання тексту п'єси Семюеля Беккета „Чекання на Годо” спробуйте порівняти улюблену тему поетів - романтиків з темою беккетівського „чекання”, тоді таємничий Годо, на якого марно чекають Діді і Гого, постане „Богом, який залишив” цей світ і людство.

Англійський журналіст і театрознавець **Мартін Есслін - Marthin Esslin** – ввів до широкого вжитку і власно зробив терміном визначення „театр абсурду”. Саме книга Мартіна Ессліна „**Театр Абсурду**” - **The Theatre of the Absurd** (1961р.) започаткувала теоретичний дискурс про абсурд.

Есслін зазначав, що у своїх п'єсах драматурги – абсурдисти руйнують аристотелівську логіку, створюючи засобами мистецтва світ абсурду – логіку нового часу, звідси походить фрагментарність і алогізм їх творів.

Слід звернути увагу на те, що концепція людини і людства у драмі абсурду має в якості архетипу людину абсурду – Сізіфа. Тому есей Альбера Камю „Міф про Сізіфа” має бути використаним для підготовки другого і п'ятого питання семінарського заняття: Сізіф, за твердженням Камю, є людиною, яка втратила будь-які ілюзії і чия життя перетворилось на безцільну метушню або пасивне спостереження, яка не в змозі щось змінити, але продовжує жити і залишатися людиною, як Беранже в „Носорогах” Йонеско.

За Ессліном, у театрі абсурду відбулася ще одна руйнація, а саме: зруйновані „три єдності” театру класицизму. Згадана „триєдність” формально наявна в п'єсах Йонеско і Беккета, але фактично ця наявність є пародією на теорію Буало: плин часу змінено на абсурдну безкінечність, простір не можливо визначити (у першій ремарці беккетівського „Чекання на Годо” простір визначений таким чином: „...це ні на що не схоже. Одне дерево”).

Дія відбувається як пересування персонажів сценою без системи подій, що хоч би віддалено були схожі на фабулу.

Підготувати останні питання семінарського заняття ви зможете за допомогою опрацювання розділу „Нотатки про драматургію США”

підручника Т.Н.Денисової „Історія американської літератури ХХ століття”.

До відома: тема „Граймо Стриндберга” є трансформацією теми „трагедії шлюбу”, що була започаткована Августом Стриндбергом у п’єсі „Пляска смерті” (1901 р.).

Швейцарський драматург Фрідріх Дюрренматт використав п’єсу Стриндберга в якості прецедентного тексту, написавши свою п’єсу „Граймо Стриндберга” (1968 р.), де зобразив не „трагедію шлюбу”, а „трагікомедію” існування сучасної сім’ї та відносин чоловіка і жінки. П’єса американського драматурга Е.Ф.Олбі є переосмисленням творів Стриндберга і Дюрренматта, де названа тема розкрита у стилістиці антидрами : на перший план виходить не відносини чоловіка і жінки, а тема втрати ілюзій , які є заміником справжнього смислу життя.

ІУ. Література нон – конформізму.

Семінарське заняття №4.

Тема: Література нон-конформізму.

Питання до заняття.

1. Явище «середини століття». Формування культури «суспільства споживання». Розрізнення «гарячої» та «холодної» культури.
2. Портрет «ідеальних споживачів» у повісті Жоржа Перека «Речі».
3. Література бітників – емоційний виклик нон - конформістської свідомості.
4. Успіх роману Джерома Дейвіда Селінджера «Ловець у житі» як маніфеста літератури нон – конформізму.
5. Роман Селінджера «Ловець у житі» - традиційний «роман виховання».
6. Сатиричне зображення «світу дорослих» в романі Селінджера «Ловець у житі».
7. Особливості стилю роману Селінджера «Ловець у житі».
8. Зображення трагедії буденного життя провінційної Америки у романі Джона Апдайка «Кентавр».
9. Вчитель Колдуелл – персонаж, що руйнує «американську мрію».
10. Функційне навантаження міфологічного плану оповідання в романі Апдайка «Кентавр».

Ключові поняття: явище «середини сторіччя» ,конформізм, нонконформізм, «суспільство споживання», «гаряча» та «холодна» культура, бітники, «неонове покоління»,

роман виховання, розповідь від першої особи, міфологічний план оповідання.

Рекомендована література.

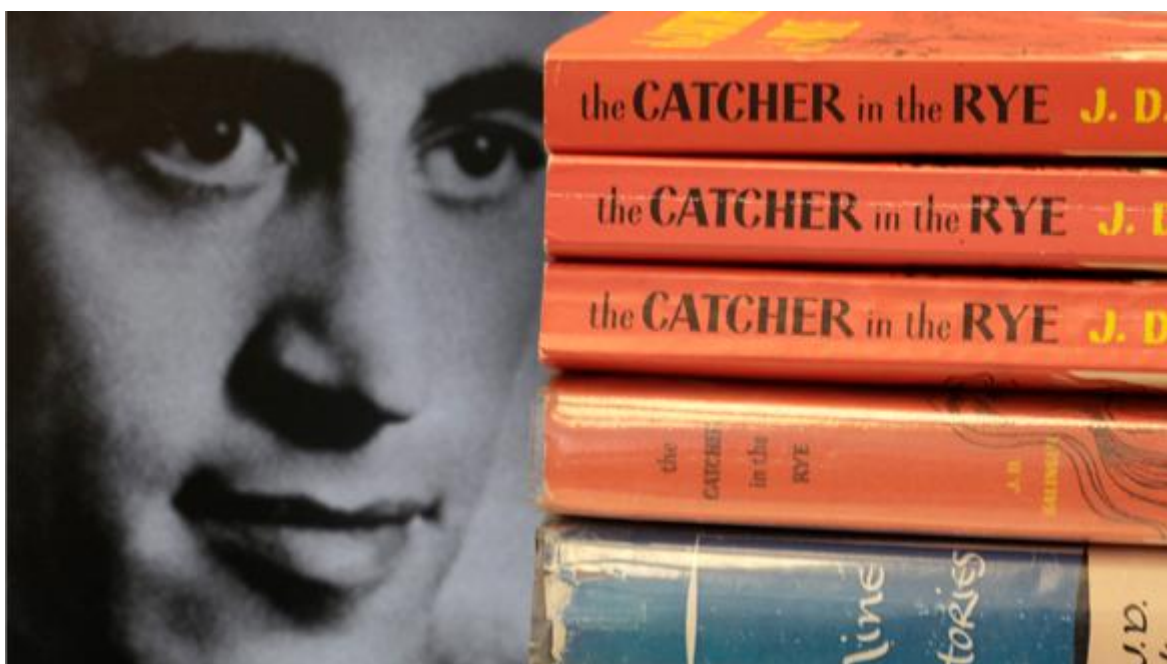
1. Т.Н.Денисова Історія американської літератури ХХ століття. - Київ : видавництво „Довіра”, 2002,с.320./ Денисова Т.Н. Історія американської літератури ХХ століття. - Київ : видавництво „Довіра”, 2002,с.320.

2.Т.Н.Денисова Нонконформізм середини віку. Людина у постіндустріальному суспільстві.// Вікно в світ. Література США, №5, 1999, с.38 – 48./Денисова Т.Н. Нонконформізм середини віку. Людина у постіндустріальному суспільстві.// Вікно в світ. Література США, №5, 1999, с.192.

3.Георгий Анджапаридзе Потребитель? Бунтарь? Борец? Заметки о молодом герое западной прозы 60-70-х годов. – Москва: „Молодая гвардия”, 1982, с.188./Анджапаридзе Георгий Потребитель? Бунтарь? Борец? Заметки о молодом герое западной прозы 60-70-х годов. – Москва: „Молодая гвардия”, 1982, с.188.

1. Е.Н.Стеценко Судьбы Америки в современном романе США – Москва : издательство «Московский рабочий», 1994,с.234./

Стеценко Е.Н. Судьбы Америки в современном романе США – Москва : издательство «Московский рабочий», 1994,с.234.

Методичні рекомендації.

Певною мірою виникнення і розвиток літератури нон-конформізму є реакцією на так зване явище „середини століття” (**midcentury**).

Тому перші питання семінарського заняття торкаються саме характеристик явища „середини століття” і культури цього періоду.

Формування суспільства споживання в перше післявоєнне десятиріччя починається у США, поширюючись пізніше на європейські країни.

У радянській науковій літературі цей період зазвичай визначали як період панування буржуазно-споживацької культури. Тоді культура, що виникає як спротив буржуазно-споживацькій культурі, отримує назву контркультури. До останньої радянські дослідники відносили лише культуру, яка безпосередньо передувала молодіжним революціям кінця 60-х років або культуру, що виникла у вирії молодіжних революцій.

Ми вважаємо більш коректним вживання іншої термінології, більш широкої і толерантної.

Йдеться про розроблений відомим канадським соціологом Гербертом Маршаллом Маклюеном поділ культури на „гарячу”, що має лише розважальну функцію і низький естетичний рівень, і „холодну”- культуру „високочолих” інтелектуалів, інформаційно перевантажену і естетично досконалу.

За Маклюеном, інформаційною одиницею „гарячої” культури є відеоряд (теле- або кіно-) яскравий, видовищний і всім зрозумілий, тоді інформаційна одиниця культури „холодної” – книжний рядок, складний і такий, що потребує для розуміння освіти і підготовки.

Між двома типами культури існує якщо не прірва, то принаймні – глибока щілина, вони майже не сполучаються. Кожна з названих типів культур має своїх споживачів, свої переваги і недоліки.

Це довге переднє слово є методично доречним і методично необхідним, оскільки надає розуміння, який тип культури формується у **суспільстві споживання (consuming society)** і обслуговує новий тип суспільства.

По – друге, саме між двома цими типами культури намагається бути містком культура постмодернізму, поєднуючи по змозі риси обох типів культур нового суспільства.

Серед творів, що розкривають сутність суспільства консьюмеризму, найпоказовішою є повість французького письменника **Жоржа Перека (Georges Perec) „Речі” (Les choses (1965р.))**, яка у форматі соціологічного дослідження зображує ідеальних споживачів і, за словами французького рецензента, „сучасне життя як низку матеріальних бажань”.

Знаковий твір доби „неонового покоління” і маніфест літератури нон-конформізму – роман **Джерома Дейвіда Селінджера Jerome David Salinger**

„Ловець у житті” **The Catcher in the Rye (1951 р.)** несе у собі риси традиційного американського „роману виховання”(пригадайте епопею Марка Твена про Тома Сойера і Гекльберрі Фінна).

При читанні твору зверніть увагу на систему подій, що складають сюжет і відображають посвяту – ініціацію героя – підлітка у „доросле життя”. Докладний аналіз роману Селінджера надано у розділі „Література нон-конформізму” авторкою підручника „Історія американської літератури ХХ століття”, Т.Н.Денисовою.

Рекомендую також порівняти переклади назви роману російською та українською мовами і з’ясувати наступне : чи зустрічається в тексті роману образ „прірви у житті” і яке додаткове навантаження тлумаченню твору надає цей трагічний образ.

Безумовно, що роман „**Кентавр**” **Centaver(1964 р.)** „найбільшого письменника- романіста сучасної Америки” **Джона Хойєра Апдайка John Hoyer Updike**, можна віднести до літератури нон – конформізму не лише за часом написання : 60 – ті роки – доба пануючого в американській літературі нон- конформізму.

Мешканець провінційного містечка Олінджер, вчитель – невдаха, на рахунок якого лише 32 центи, головний герой роману Джордж Колдуелл своїм способом життя, своїм існуванням руйнує цінності суспільства споживання і навіть „велику американську мрію”, відповідно якій кожен правдивий американець мусить бути багатим і щасливим.

Міфологічний план оповідання роману Апдайка є не тільки протиставленням сірій провінційній буденності, але ствердженням існування іншої системи цінностей, крім тієї, що передбачає насолоду матеріальними благами і комфортом.

Проаналізуйте взаємодію в романі реалістичного відображення провінційного життя і міфічного світу олімпійських небожителів. При читанні твору зверніть увагу на художні засоби, за допомогою яких письменник сполучає обидва плани оповідання.

Крім того, за авторським задумом, образ головного героя не може бути розкритим лише в площині реалістичного оповідання, де він зображений як провінційний вчитель- невдаха Джордж Колдуелл. Міфологічний план необхідний для розкриття другої важливої іпостасі головного героя – мудрого наставника героїв кентавра Хірона. Про це свідчить назва роману – „Кентавр”.

Третє питання семінарського заняття може бути темою невеличкого реферату, який передбачає аналіз поезії бітників з розкриттям історії виникнення цього молодіжного руху, що передував руху хіпстерів. Необхідним є розкриття особливостей стилістики поезії бітників з її улюбленою темою- життя – подорожі і високим емоційним загостренням.

**У. Новий латиноамериканський роман.
Семінарське заняття №5.**

Тема: Новий латиноамериканський роман.

Питання до заняття.

1. Історія становлення літератури Латинської Америки.
2. Загальні риси латиноамериканського типу художньої свідомості.
3. Феномен творчості Борхеса і Кортасара та його вплив на розвиток латиноамериканської літератури.
4. Творення нового міфу про Велику історію людства в романах Алехо Карпент'єра.
5. Метафора «концерта барокко» в повісті Карпент'єра «Концерт барокко».
6. Реалізація творчого методу «магічного реалізму» в романі Габрієля Гарсія Маркеса «Сто років самотності».
7. Семантичне поле назви роману Маркеса «Сто років самотності».
8. Міфопоетичний конструкціонізм роману Маркеса «Сто років самотності».
9. Своєрідність дидактики в притчі Г.Г.Маркеса «Стариган з крилами».

Ключові поняття : метисація, тема «пошуків національної душі», Велика історія людства, Старий світ(Європа), Новий світ(Америка), відкриття Колумба, еkleктизм, «магічний реалізм», диво як складова щоденного життя у творчому методі Маркеса, міфопоетичний конструкціонізм, міфогенність, латиноамериканська модель літературного процесу.

Рекомендована література.

- 1 Е.В.Огнева К новому латиноамериканському роману // Зарубежная литература XX века. Под ред. Л.Г.Андреева. Изд. 2-е, исправленное и дополненное. – Москва: « Высшая школа»,2004,с. 518- 555. / Огнева Е.В. К новому латиноамериканському роману.// Зарубежная литература XX века. Под ред. Л.Г.Андреева. Изд. 2-е, исправленное и дополненное. – Москва: « Высшая школа»,2004,с. 560.
- 2.Юрій Покальчук Латиноамериканський роман. – Київ: видавництво «Дніпро»,1980, с.273./ Покальчук Юрій Латиноамериканський роман. – Київ: видавництво «Дніпро»,1980, с.273.
3. Очерки творчества латиноамериканских писателей XX века. Под общей ред. В.Б.Земскова и А.Ф.Кофмана,- История литератур

Латинской Америки в 5-ти книгах, книга 5-я. – Москва: „Наука”, 2005, с. 770. / История литератур Латинской Америки в 5-ти книгах. – Москва: „Наука”, 2005, с. 770.

4. В. Кутейщикова, Л. Осповат Новый латиноамериканский роман. - Москва: „Советский писатель”, 1983, с. 342. / Кутейщикова В. , Осповат Л. Новый латиноамериканский роман. - Москва: „Советский писатель”, 1983, с. 342.

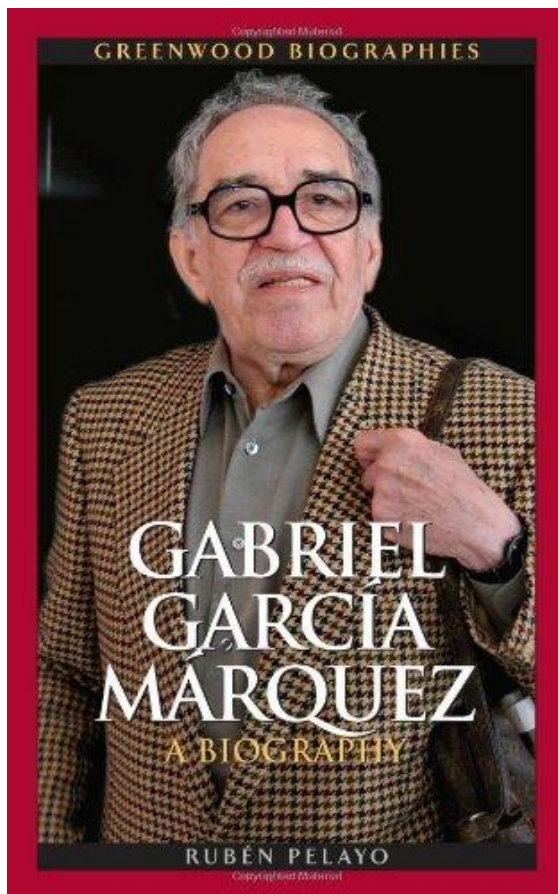
Методичні рекомендації.

Латиноамериканська література – це література дев’ятнадцятих іспаномовних країн Латинської Америки.

50 - 70 –ті роки ХХ століття є добою, коли новий латиноамериканський роман увірвався в світову літературу і примусив говорити про себе і пересічних читачів, і критиків, і науковців.

Досі європейці сприймали латиноамериканську літературу як читання розважальне, цікаве лише описами екзотичних країн, вторинне у порівнянні з літературою Європи.

Лише з середини ХХ століття стали з’являтися твори латиноамериканських письменників, що визначалися глибиною, філософічністю та незвичною художньою формою. Нове літературне явище отримало назву „нового латиноамериканського роману.”

Пізніше було введено термін „магічний реалізм” як визначення художнього методу, що ним користувалися нові латиноамериканські романісти.

У цьому визначенні підкреслюється зв’язок з фольклором як типом колективної свідомості, намагання зобразити реальні події крізь призму народних уявлень, звичаїв, вірувань, що надавало зображуваному вигляд незвичайного, дивного.

Історія становлення і розвитку літератури Латинської Америки передбачає знання фактів, пов’язаних з відкриттям Колумбом нового континенту, доби колоніальної залежності нововідкритих земель від Іспанії та Португалії. Рання література латиноамериканських країн відмічена наслідуванням зразкам європейської літератури, відсутністю оригінальних і самобутних творів.

При доборі матеріалу для підготовки перших питань семінарського заняття рекомендую звернути увагу на історію так званого „американського золота”, яке було вивезено Колумбом до Іспанії після відкриття нового континенту.

„Американське золото” не тільки раптово збагатило Іспанське королівство, але й опосередковано вплинуло на іспанську літературу ХУІІ століття, додавши до неї нових жанрових різновидів (крутійський роман), образів (пікаро- шукач легкої поживи) і тем (тема золота- дуката, тема поєднання зовнішніх позірних розкошів і справжнього жебрацтва).

Особливий тип художньої свідомості, що склався в латиноамериканській літературі доби „нового латиноамериканського роману”, є наслідком явища метисації як злиття трьох елементів культури Латинської Америки, а саме: культури європейської в її іспанському – португальському варіанті, культури чорношкірих рабів – африканців і культури аборигенних народів, яких на пам’ять про намір Колумба відкрити другу Індію, назвали індіанцями.

Серед яскравих рис „нового латиноамериканського роману” дослідники визначають масштабність зображення та узагальнення.

Один з авторів „нового роману” парагваець Роа Бастос навіть запропонував термін „космізм” щодо нового літературного явища.

Саме цією рисою можна пояснити тяжіння творів колумбійського письменника **Габріеля Гарсія Маркеса - Gabriel Jose de la Concordia „Gabo” Garsia Marquez** до жанру притчі, коли дидактичною настановою твору стає одне речення, а масштабність

висновків є найширшою: все людство звинувачується у маркесовому „**Старигані з крилами**” **Un señor muy viejo con unas alas enormes (1968)** у втраті зв’язку з Богом, егоїзмі та користолюбстві.

Міфологізм „нового роману” не є архаїкою або екзотикою, а живим і сучасним співіснуванням реального і міфічного як двох естетично рівних типів свідомості.

Тому у романі Маркеса „**Сто років самотності**” - **Cien anos de Soledad (1967)** „диво”(чудо) вмонтоване у подієвий ланцюг поруч з буденним, реальним, звичним.

При читанні тексту означеного роману Маркеса проаналізуйте все дивне у сюжеті і зверніть увагу на сприйняття персонажами цих „див”: смерть та наступне повернення з „того світу” цигана Мелькіадеса, вознесіння на простирадлах Ремедіас Прекрасної тощо.

Тема всесвітньої історії та місця в ній історії нового континенту є неодмінно присутньою і найважливішою для творів кубинського письменника **Алехо Карпентьєра Alejo Carpentier y Valmont**, якого порівнюють з Христофором Колумбом.

Таке співставлення є не тільки метафорою, бо ціле життя Карпентьєр-письменник був зайнятий саме „відкриттям Америки” у художньому слові, продовжуючи справу Колумба, який у відомому листі 1492 року захоплено описав чудову нову землю „Західної Індії”.

Реальність Латинської Америки дивовижна – так формулює Карпентьєр сутність власного погляду у своїх маніфестах.

„Дивовижна” – це не тільки прекрасна, але несподівана і незвична, така, що містить у собі диво.

Так виникає новий творчий метод художнього засвоєння дійсності Нового Світу шляхом поетичної метафоризації.

Слова хроніста Індій ХУ сторіччя Франсиско Лопеса де Гамари :”Який чудовий світ і скільки в ньому речей!” міг би вигукнути сам Карпентьєр або хтось з його персонажей.

Життєрадісний і світлий гуманізм карпентьєрівських творів є всеохоплюючим. До нього пасує стилістика неobarocco з її надмірністю в описах деталей, динамікою дії, поєднанням протилежного і процесом творення „нових форм”.

Серед великих за обсягом романів Карпентьєра („Царство земне”, „Вік Просвітництва”, „Екуе ямбо о !”, „Весна священна”, „Превратності метода”) повість **„Концерт барокко” *Concierto barroco* (1974)** займає особливе місце , концентруючи у собі всі досягнення „нового методу” письменника.

При підготовці третього питання семінарського заняття зверніть Увагу на композицію названої повісті , що розроблена за зразком барочного „концерто грассо”, символічне наповнення центральних образів - масок твору – Господаря і Слуги, методу створення часу історичного як веселого карнавалу світової культури, де діють закони карнавального часу і все перетворюється на все, створюючи єдине Дерево світової культури.

Для реферативних повідомлень рекомендовано теми:

- Творчість Хорхе Луїса Борхеса – найбільш європейського письменника латиноамериканської літератури.
- Філософське осмислення теми влади і підкорення в романі Мігеля Астуріаса „Сеньор президент”.

УІ. Література постмодернізму.

Семінарське заняття №6.

Тема: Література постмодернізму.

Питання до заняття.

1. Виникнення терміну «постмодернізм».
2. Естетичні канони постмодерної свідомості.
3. Поліцентризм – принцип організації тексту в пьесі Томаса Стоппарда «Розенкранц і Гілденстерн мертві».

4. Гра з атрибутикою і знаковими текстами вікторіанської доби в романі Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта».
5. Іронічна інтерпретація романтичного міфа про геніального митця в романі Патріка Зюскінда «Парфуми».
6. Проблема відкритих текстів і засобів їх читання та інтерпретації в постмодерній літературі. Нехудожні твори Умберто Еко.
7. Гіпертексти як заперечення лінійності традиційної літератури. Ознаки гіпертексту в романі Милорада Павича «Хозарський словник».
8. Стиль «плетіння слів» у романі Павича «Хозарський словник» - імітація надлишкового та квітчастого стилю візантійської літератури.

Ключові поняття: постмодернізм, постмодерна свідомість, поліцентризм, гра з атрибутикою, інтертекстуальність, тексти «закриті» та «відкриті», засоби читання постмодерних творів, поняття гіпертексту, полісемантичність образів лабіринту, бібліотеки, космохаосу, вторинність, заперечення пафосу та панування іронії.

Рекомендована література.

1. Т.Н.Денисова Історія американської літератури ХХ століття. - Київ : видавництво „Довіра”, 2002, с.320./ Денисова Т.Н. Історія американської літератури ХХ століття. - Київ : видавництво „Довіра”, 2002, с.320.
2. Т.Н.Денисова Коротко про історію, теорію і практику американського постмодернізму./ Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання. - Миколаїв: видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2002, с.5-18./ Денисова Т.Н. Коротко про історію, теорію і практику американського постмодернізму./ Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання. - Миколаїв: видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2002, с.5-18.
3. Д.В.Затонский Модернизм и постмодернизм. Мысли об извечном коловращении изящных и неизящных искусств, - Харьков : Фолио, 2000, с.256./ Затонский Д.В. Модернизм и постмодернизм. Мысли об извечном коловращении изящных и неизящных искусств, - Харьков : Фолио, 2000, с.256.
4. Енциклопедія постмодернізму. За редакцією Чарльза Е. Вінквіста та Віктора Е. Тейлора. Науковий редактор перекладу д.ф.н. Олексій Шевченко. - Київ: „Основи”, 2003, с.830./ Енциклопедія постмодернізму. За редакцією Вінквіста Ч.Е. та Тейлора В.Е. - Київ: „Основи”, 2003, с. 830.

**Методичні рекомендації.
Виникнення терміну "постмодернізм",
Постулати постмодерної творчості.**

Дослідники постмодернізму викладають спостереження, що наприкінці 1998 року в бібліотеках США було 3579 книжок, в назвах яких було присутнє слово „постмодернізм” і ще 2666 – зі словом „постмодерн” у назві. Це свідчить як про популярність постмодернізму, так і про певну невизначеність, принаймні – про відсутність його канонічних дефініцій. Можна стверджувати, що постмодернізм має певний історичний час виникнення та становлення як типу свідомості, чому маємо формальні ознаки.

За твердженням авторки підручника „Історія американської літератури ХХ століття” Т.Н.Денисової: „Постмодернізм має власну історію, причому його американський варіант породжений перш за все художньою практикою, безпосередньо пов’язаний не лише з розвитком мистецтва, а з плином самої реальності”.

Отже термін „постмодернізм” має принаймні два тлумачення: художнє явище, що виникає після модернізму, і тип свідомості, ментальності, відповідний певному етапу розвитку людського суспільства в останню третину ХХ століття.

У Сполучених Штатах термін „постмодернізм” є вживаним стосовно мистецтва з 60 - років для визначення явищ, характерних для повоєнного модернізму.

Логіка формування постмодернізму є досить прозорою: мистецтво постмодернізму спирається на ґрунт філософії екзистенціалізму, використовує доробок культури нон-конформізму і молодіжної контркультури доби молодіжних революцій.

Наріжним каменем творчості стає радикальна іронія, спирання на зразки знакових явищ культури минулого, пародіювання і самопародіювання.

Постмодерністський менталітет передбачає альтернативну логіку, критичне ставлення до культури минулого і подій минулого, прибирання сталих опозицій культури минулого (космос – хаос, аполонівське начало-діонісійське начало, тотем – табу).

Таким чином ,слід наголосити, що є певна сума філософсько – естетичних параметрів, які характеризують постмодерністську творчість.

На відміну від модернізму як експериментального трагічного мистецтва відчуженого індивідуума – постмодернізм здебільшого мистецтво трагікомічне або навіть фарсове.

Постмодерністська творчість зрікається монізму, уніфікації, конкуренції художніх рішень, сповідуючи естетичний плюралізм і амбівалентність на всіх рівнях – сюжетному, структурному, образному, рівні хронотопу тощо. Читання постмодерних творів за принцип має співпрацю творця і реципієнта, письменника й читача.

Гра митця з архетипами і зразками культури минулих епох веде до руйнації сталих моральних і побутових структур, виявляючи провали, де гинуть розчинені у плазмі категорії добра і зла.

Засадничим правилом митця – постмодерніста є створення не метатексту , тобто тексту цілісного та оригінального, а інтертекстуального твору.

За словами Умберто Еко, сутність постмодернізму є „іронія, метамовна гра, переказ в квадраті.”

Попри всі звинувачення на адресу мистецтва постмодернізму , мусимо зазначити, що постмодернізм не останнім етапом, після якого настає смерть мистецтва, а лише черговою сходинкою в його розвитку.

Підготовка до семінарського заняття передбачає не тільки прочитання текстів творів, що означені в питаннях заняття, але й опрацювання статей , вміщених у розділі „Додаткові матеріали до теми „Література постмодернізму” .